

Cezary Korzec

Sprawozdanie z VI Walnego Zebrania Stowarzyszenia Biblistów Polskich i 47. Sympozjum Biblistów Polskich : Olsztyn 22-24 września 2009 r.

Colloquia Theologica Ottoniana nr 1, 183-190

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

**NOTY, KOMENTARZE,
RECENZJE, SPRAWOZDANIA**

**SPRAWOZDANIE
Z VI WALNEGO ZEBRANIA STOWARZYSZENIA BIBLISTÓW POLSKICH
I 47. SYMPOZJUM BIBLISTÓW POLSKICH
OLSZTYN 22–24 WRZEŚNIA 2009 R.**

Ks. Cezary Korzec

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego
Szczecin

Na miejsce dorocznego spotkania biblistów polskich w roku 2009 zostało wybrane Wyższe Seminarium Duchowne w Olsztynie. Patronem seminarium jest kardynał Stanisław Hozjusz, który był ważną postacią Kościoła polskiego i powszechnego XVII w. Jego zaangażowanie w realizację reform Soboru Trydenckiego wyraziło się w założeniu pierwszego na terenie Warmii seminarium duchownego w Braniewie, które otrzymało nazwę „Hosianum”. Dzisiejsze seminarium w Olsztynie, przejmując nazwę, nawiązuje tradycją do XVII-wiecznej instytucji. Ciągłość między instytucjami wyraża się w prowadzeniu przez współczesne „Hosianum” formacji kandydatów do kapłaństwa i pracę dydaktyczna-naukową na polu teologii.

Od sześciu lat ukształtowała się praktyka, według której spotkania biblistów polskich odbywają się w dwóch etapach. Pierwszy dzień, w tym roku wypadł 22 września, jest okazją do odbycia walnego zebrania przewidzianego statutem Stowarzyszenia Biblistów Polskich (SBP), a w następnych dniach mają miejsce sesje naukowe i inne wydarzenia związane z sympozjum, gromadzące biblistów zrzeszonych w SBP i tych do niego nieprzynależących. Stowarzyszenie powołane sześć lat temu skupia obecnie

ponad 250 biblistów z całego kraju. Jest najliczniejszym gremium teologicznym w Polsce. Funkcję przewodniczącego SBP pełni ks. prof. dr hab. Waldemar Chrostowski (SBP 1¹).

Zebranie rozpoczął przewodniczący stowarzyszenia, przedstawiając rys historyczny spotkań biblistów, podkreślając, iż zbliża się rok jubileuszu pięćdziesięciolecia. Do stałych punktów obrad należy wspomnienie zmarłych w ostatnim roku członków stowarzyszenia. Od spotkania we wrześniu 2008 r. we Wrocławiu odeszło do Pana dwóch członków: o. Julian Warzecha (12 stycznia 2009; SBP 121) oraz ks. Stanisław Pisarek (18 września 2009; SBP 11). Obaj zasłużyli się bardzo polskiej biblistyce, prowadząc działalność naukową, wydawniczą i dydaktyczną.

Sprawozdanie przedłożone przez przewodniczącego SBP za ostatni rok było kolejnym punktem zebrania. Wcześniejsze spotkanie miało miejsce 16 września 2008 r. we Wrocławiu. Wówczas Stowarzyszenie liczyło 244 członków. Od tego czasu liczba członków zwyczajnych wzrosła do 258 osób (stan z 22 września 2009). Znaczenia tym liczbom dodaje fakt, że dużą część członków stanowią samodzielni pracownicy naukowcy. W tym czasie odbyły się trzy posiedzenia nowo wybranego zarządu. Podczas nich opracowano projekt członkostwa stowarzyszonego. Do osiągnięć SBP należy wydanie książki pamiątkowej dedykowanej ks. Julianowi Warzesze i kolejnego szóstego Zeszytu Naukowego SBP. Ważną zmianą jest odświeżona szata graficzna strony stowarzyszenia (www.sbp.net.pl). Dorobkiem tego roku jest dokumentacja fotograficzna z ostatnich spotkań. Jako zadanie na najbliższą przyszłość jest związane z zebraniem dokumentacji dotyczącej historii biblistyki polskiej. Ma to ogromne znaczenie w perspektywie zbliżającego się jubileuszu. Wydarzenie to wymaga pewnych przygotowań związanych z opracowaniem historii i biogramów polskich biblistów oraz zadbania o odpowiednią dla niego oprawę.

Dyskusję panelową poprowadził zastępca przewodniczącego ks. prof. dr hab. Henryk Witczyk (SBP 2). W trakcie podkreślono wagę zbliżającego się jubileuszu i wskazano na konieczność wyznaczenia w najbliższym czasie miejsca jego głównych obchodów a także zaproszenia gości. Wśród spraw istotnych dla funkcjonowania stowarzyszenia przedyskutowano możliwość otwarcia konta bankowego, co umożliwiłoby przelewanie składek i innych darowizn przez cały rok. Przedstawione sprawozdanie finansowe otrzymało aprobatę walnego zgromadzenia.

¹ Liczba przy nazwie stowarzyszenia jest numerem członkowskim. Lista członków jest publikowana każdego roku w *Zeszytach Naukowych Stowarzyszenia Biblistów Polskich* oraz na stronie internetowej <http://www.sbp.net.pl/czlonkowie.html#spisy>.

W kolejnym punkcie spotkania zajęto się przyznaniem członkostwa honorowego. Dotychczas tę godność otrzymało sześciu biblistów. Ksiądz prof. dr hab. Antoni Tronina (SBP 54) przedstawił sylwetkę kandydata: ks. doc. dr. hab. Jerzego Chmiela (SBP 46), który pochodzi ze środowiska krakowskiego i pełni funkcję kierownika katedry hermeneutyki biblijnej PAT oraz redaktora „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego”. Jest członkiem wielu gremiów naukowych. W prezentacji zostały także podkreślone cechy osobowości. Kandydatura została przyjęta zdecydowaną większością głosów.

Ostatnim punktem były zapowiedzi kolejnych ksiąg pamiątkowych. W następnym roku ukażą się księgi jubileuszowe: ks. prof. dr. hab. Jana Załęskiego (SBP 12) i ks. prof. dr. hab. Antoniego Troniny. Kierunek dalszych prac SBP to dalsza integracja środowiska biblijnego w Polsce oraz przygotowanie obchodów jubileuszowych.

Wolne wnioski otworzył głos ks. prof. dr. hab. Waldemara Witczyka, który w ostatnim roku został powołany na członka Papieskiej Komisji Biblijnej. W krótkich słowach podziękował za wsparcie udzielone jego kandydaturze. Słowa podziękowania skierował do tych wszystkich biblistów, którzy aktywnie włączyli się w obchody pierwszej niedzieli biblijnej i tygodnia biblijnego. Następnie głos zabrali: ks. dr Dariusz Iwański (SBP 230), który przedstawił stan prac nad bazą artykułów biblijnych; prof. dr hab. Michał Wojciechowski (SBP 39), który podjął problem udziału w gremiach międzynarodowych oraz ks. dr hab. Piotr Ostański (SBP 20), który przedstawił stan prac nad bibliografią biblijną obejmującą lata 2000–2009 (do września 2009 zgromadzono 17 tysięcy opisów bibliograficznych).

Przewodniczący, zamykając zebranie, przypomniał wydarzenie, jakim był Synod Biskupów poświęcony Słowu Bożemu. Środowisko biblijne oczekuje na adhortację posynodalną, która się stanie przedmiotem refleksji podczas następnych spotkań.

Pierwszy dzień 47. Sympozjum Biblistów Polskich rozpoczęto mszą św. odprawioną w kaplicy seminaryjnej. Przewodniczył jej i homilię wygłosił abp Edmund Piszcz. W swoim słowie nawiązał do proklamowanej Ewangelii (Łk 9,1-6) i podkreślił znaczenie ubóstwa jako czynnika zapewniającego wewnętrzną wolność w głoszeniu Ewangelii.

Pierwszą sesję poprzedziło powitanie uczestników ze strony rektora Seminarium Duchownego ks. prof. dr. hab. Władysława Nowaka oraz relacja ks. dr. hab. Artura Maliny (SBP 101) z pogrzebu ks. prof. dr. hab. Stanisława Pisarka (SBP 11). W relacji ks. Malina podkreślił gotowość ks. prof. Pisarka na spotkanie z Jezusem Chrystusem, którą potwierdzał podczas poprzedzających śmierć licznych rozmów. Ten zasłużony biblista długą chorobę przeżywał w duchu wiary i łączył się w niej z cierpieniem Jezusa Chrystusa.

Sesję poprowadził ks. prof. dr hab. Tomasz Jelonek (SBP 3). W słowie wprowadzenia wspomniał swoje pierwsze wystąpienie na sympozjum biblistów polskich, które miało miejsce trzydzieści cztery lata temu właśnie w Olsztynie. Pierwszy referat wygłosił ks. dr hab. Dariusz Dziadosz (SBP 50). W wystąpieniu *Urząd kapłański w Izraelu do powstania monarchii* nawiązał do roku kapłaństwa przeżywanego aktualnie w Kościele. Zrozumienie źródeł kapłaństwa w Izraelu ze względu na szczupłość źródeł biblijnych powinno dokonać się na podstawie szerokiego kontekstu Bliskiego Wschodu. Wśród tekstów biblijnych zasługuje na uwagę tekst Sdz 17-19. Narodziny grupy społecznej kapłanów zostały powiązane z pokoleniem Lewiego i procesem zasiedlania Kanaanu. W tym procesie lewici stopniowo przejmowali kontrolę nad lokalnymi miejscami kultu. Akty kultu nie polegały na składaniu ofiar. Było to raczej zadanie ojców rodzin i osób pełniących inne funkcje społeczne, np. sędziów lub królów. Wydaje się, że forma ofiarnicza kultu pojawiła się dopiero w momencie utraty wpływu na funkcje związane z wyroczniami. Ta właśnie funkcja jest związana z pierwotnym kapłaństwem. Kapłan asystował przy udzielaniu bożych wyroczni, pośrednicząc w rycie konsultacji. Z tego wyrosła późniejsza posługa nauczania Tory. W trakcie wystąpienia została zaprezentowana tylko część referatu, całość ukaze się drukiem.

Punktem wyjścia drugiego referatu *Wybraństwo jako kategoria zbawcza według Rz 9* wygłoszonego przez ks. prof. dr hab. Waldemara Rakocego (SBP 48) był werset szósty tytułowego fragmentu: *Nie wszyscy bowiem, którzy pochodzą od Izraela, są Izraelem*. W przedłożeniu referujący zapytał o znaczenie przesłanki etnicznej w wyborze dokonywanym przez Boga. Po przedstawieniu strategii argumentacyjnej obecnej w kolejnych wersetach tego rozdziału Apostoł nawiązuje w nich do postaci patriarchów: Izaaka i Jakuba, referujący przeszedł do prezentacji zasadniczej tezy Pawła, w której wg prelegenta formułuje rozumienie wybrania bez odwoływania się do przynależności etnicznej. Prelegent zapowiedział wydanie wystąpienia drukiem.

Wykłady zaowocowały licznymi pytaniami, które skoncentrowały się na roli i znaczeniu kapłaństwa w Izraelu. Należy zaznaczyć, że wykład nawiązywał do przeżywanego obecnie w Kościele roku kapłaństwa. Na potrzebę sformułowania podstaw chrześcijańskiej teologii judaizmu zwrócił uwagę ks. prof. Chrostowski, nawiązując do drugiego referatu.

Drugą sesję prowadził ks. dr hab. Dariusz Kotecki (SBP 150). W trakcie został wygłoszony jeden referat i komunikat, oba prezentowały dorobek badań nad Księgą Hioba. Referat *Księga Hioba – spór o istotę teologii* wygłosił ks. prof. dr hab. Antoni Tronina. Po przedstawieniu treści księgi i postawionych w niej pytań referujący przeszedł do prezentacji obecnej w księdze kontestacji teologii popularnej. Stąd dobór ze

strony autora Hi następujących środków stylistycznych: ironii, zapytania czy zawieszenia myśli. Zamyśl teologiczny wpłynął także na wybór rodzaju literackiego całej Księgi, jakim jest dialog. Tło narracyjne Hi 1-2, w którym pojawia się element cierpienia, wyostrza jeszcze bardziej sytuację kontestacji. Cierpienie prowokuje dramatyczne pytania teologiczne.

Kontynuacją referatu był następujący po nim komunikat dr Barbary Strzałkowska (SBP 236) zatytułowany: *Dwa oblicza żony Hioba – Biblia Hebrajska i Biblia Grecka*. Wychodząc od krytyki tekstu różnych wydań Hi, w których część narracyjna księgi ma różne formy, postawiła pytanie o rolę żony w historii Hioba. Zasadnicza różnica rysuje się pomiędzy dwoma wersjami: LXX krótsza w przekazie tekstu niż TM. Wydaje się, że LXX podkreśla cierpienia żony i ukazuje ją jako osobę współcierpiącą z Hiobem. Ma to szczególne znaczenie w świetle praktyki egzegetycznej Ojców Kościoła, którzy interpretując tę postać, uważają ją za współpracownika szatana. Myśl zawarta w LXX jest rozwinięta w apokryfach aleksandryjskich, które przedstawiają żonę Hioba jako wołającą o śmierć. W komunikacie referująca udokumentowała rozwój linii interpretacyjnej Hi, która we współczesnym kontekście umacniania się teologii feministycznej ma duże znaczenie.

Dyskusja, która wywiązała się po przedstawieniu referatów, świadczyła o ich wysokim poziomie. Pytania i refleksje pogłębiały przedstawione treści, a także wskazywały na nowe możliwości interpretacyjne Księgi Hioba.

Sesję zakończyła prezentacja wkładu SBP w przeżycie roku św. Pawła w Kościele oraz informacje wydawnicze. Liczba wygłoszonych w roku św. Pawła referatów, ponad 100, i zorganizowanych konferencji, ok. 40, oraz innych inicjatyw (koncertów, rekolacji, pielgrzymek itd.), wskazuje na duży wysiłek środowiska polskich biblistów w popularyzację osoby św. Pawła i jego dzieła. Informacje wydawnicze stanowią stały punkt dorocznych spotkań. Są one uzupełnieniem treści prezentowanych referatów i komunikatów oraz zachętą do wartościowych zakupów, których można dokonać na stoiskach w trakcie trwania sympozjów.

Trzecią sesję prowadził ks. prof. dr hab. Tadeusz Żywica (SBP 95). Pierwszy referat, *Moralność objawiona – źródła i wyzwania*, wygłosił ks. prof. dr hab. Henryk Witczyk. Zmiany w języku teologii posoborowej dotknęły także przepowiadania moralnego. Po Soborze Watykańskim II ukazały się liczne teologie moralne, a wśród nich te oparte na Biblii. Te ostatnie ujawniły wielość poglądów co do waloru etycznego tekstów biblijnych. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej „Biblia a moralność” nie tylko miał na celu wyjaśnienie pewnych kwestii praktycznych, lecz także wskazanie reguł mających w przyszłości służyć opracowywaniu wartościowych teologii moral-

nych opartych na Biblii. Dokument zrodził się z inspiracji Jana Pawła II. Referujący położył nacisk na pojęcie „moralności objawionej” i kryteria moralności biblijnej, które stanowią istotną treść dokumentu. Moralność objawiona odróżnia się od pewnej etyki naturalnej, ma swoje źródło w Bogu. Waler szczególnie dokumentu, zdaniem referującego, tkwi w przerzuceniu pomostu między horyzontem teologicznym Biblii a życiem współczesnych chrześcijan mierzących się z trudnymi wezwaniem współczesnego życia.

Pan prof. dr hab. Michał Wojciechowski, kontynuując nurt zagadnień etyczno-biblijnych, przedstawił referat na temat etyki Księgi Judyty. Zauważył w nim, że mimo dużego zainteresowania tą księgą w ostatnich latach brakuje tekstów odnoszących się do jej nauczania etycznego. W swoim wystąpieniu wskazał na kluczowe momenty księgi, zwłaszcza dotyczące przemocy, które u współczesnego czytelnika mogą budzić zdziwienie, a nawet zgorszenie.

Referaty spotkały się z żywą reakcją słuchaczy. Jej wyrazem były postawione pytania i dyskusja, która zakończyła sesję. Uwaga skupiła się na kwestiach szczegółowych – odmiennosc interpretacji tych samych tekstów i przypisywanie im odmiennego waloru moralnego.

Kolejny dzień sympozjum rozpoczęto mszą św., której przewodniczył ks. prof. dr hab. Roman Pindel (SBP 52). Ksiądz prof. Waldemar Chrostowski w homilii wskazał na pewne analogie między postawą ewangelicznego Heroda (Łk 9,7-9) a pracą biblisty. Katolicki biblista szuka odpowiedzi na to, co najbardziej istotne, na pytanie: kim jest Jezus. Objawienie biblijne, które niesie poznanie osoby Mistrza z Nazaretu, powinno być zgłębiane przez naukowców przy użyciu metody historyczno-krytycznej, którą Kościół w swoich wypowiedziach zaleca, rozpoznając jednocześnie jej ograniczenia.

Zakończenie sympozjum wyznaczono na godz. 13. Ten czas wypełniły dwie sesje. W pierwszej, wzorcowo prowadzonej przez ks. prof. dr hab. Stanisława Hałasa (SBP 41), został przedstawiony jeden referat i komunikat. Referat ks. dr hab. Artura Maliny dotyczył dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej „Biblia a moralność”. Przedłożenie nie w pełni pokrywało się z zapowiedzianym w programie tytułem *Możliwości i ograniczenia podejścia kanonicznego do tekstów biblijnych w dokumencie PKB: „Biblia a moralność”*. Wynikało to przede wszystkim z ograniczeń czasowych nałożonych na prelegentów. Pełna treść wystąpienia ukaże się drukiem. Biblista pochodzący ze środowiska śląskiego na wstępie zwięźle przedstawił założenia metodologiczne dokumentu. Następnie przeszedł do weryfikacji sposobu ich realizacji w dokumencie. Zaznaczone w temacie referatu podejście kanoniczne, którego jednym z cech jest trakto-

wanie Pisma św. w sposób komplementarny, należy do jednych z założeń. Jednak, jak zauważył referujący, dokument w wielu punktach od tej supozycji odchodzi.

Komunikat *Bibliotyka w Internecie. Projekt www.orygenes.org.blogspot.com na tle biblijnych zasobów internetowych* przedstawiony przez dr. Marcina Majewskiego (SBP 252) dotyczył projektu multimedialnego „Orygenes.org”. Projekt realizowany przez grupę młodych naukowców ze środowiska krakowskiego ma na celu stworzenie i udostępnienie, głównie polskiemu środowiskom akademickim, bazy danych adresów internetowych zawierających treści biblijne.

Na zakończenie sesji wywiązała się ożywiona dyskusja, która dotyczyła przede wszystkim pierwszego referatu. Wybrzmiał w niej problem waloru dokumentu Komisji Biblijnej w świetle przedstawionych refleksji ks. prof. Artura Maliny i wcześniejszego referatu ks. prof. Henryka Witczyka. Między referującymi ukazała się różnica poglądów w ocenie zawartości dokumentu. Nieobecność ks. prof. Witczyka, który jest członkiem Papieskiej Komisji Biblijnej, uniemożliwiła wyjaśnienie kwestii związanych z redakcją dokumentu i wyboru metody. Jednocześnie poprzez głos prof. Wojciechowskiego wróciło zagadnienie waloru etycznego tekstów Starego Testamentu, co było treścią jego przedłożenia w pierwszym dniu obrad.

Ostatnia sesja rozpoczęła się o godz. 11. W trakcie został wygłoszony jeden referat i dwa komunikaty. Tę część obrad poprowadził ks. dr hab. Roman Bogacz (SBP 102) związany z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Referat „*Ocalany*” *Kościół w Izraelu znakiem paruzji Jezusa i wypełnienia się wieków (Mt 24,1-41)* wygłosił ks. dr hab. Zdzisław Żywica. Przedmiotem refleksji stała się sytuacja Kościoła w okresie zamętu zapowiedzianego przez Jezusa w Mt 24. Mimo trudności zewnętrznych (konflikt wojenny) i wewnętrznych (wygasanie miłości) Kościół zostanie przez te doświadczenia przeprowadzony. Tekst Mt 24 zatem niesie krzepiące przesłanie. Wraz z innymi referatami wygłoszonymi w czasie sympozjum (zob. referat ks. dr hab. Waldemara Rakocego wygłoszony podczas pierwszej sesji) stanowi ważny przyczynek do kształtowania katolickiej (chrześcijańskiej) teologii judaizmu. Referujący zapowiedział publikację całości wystąpienia w jednym z najbliższych numerów „*Collectanea Theologica*”.

W komunikacie *Jezus jako anatema (1Kor 12,3) w świetle „Didache” 16,5 w tłumaczeniu Anny Świderkówny* dr Wojciech Kosek (SBP 154) przeprowadził studium porównawczo-leksykalne dwóch tekstów wczesnochrześcijańskich. Wychodząc od wyników prac prof. Świderkówny, zaproponował nowe tłumaczenie i strukturę literacką znanego tekstu św. Pawła.

Jako ostatni wystąpił ks. dr Cezary Korzec z komunikatem *Jaka egzegeza patrystyczna? Przypadek: reguła wiary*. Płynące z różnych stron (np. z obrad Synodu Biskupów w 2008) zachęty do uprawiania egzegezy teologicznej często wskazują na egzegezę patrystyczną jako wzorcową. W komunikacie zostały przybliżone owoce studiów nad metodą egzegetyczną św. Ireneusza. Prezentujący, uwzględniając dokonany w ostatnich latach postęp w badaniach nad Marcjonem (II w. po Chr.) i marcjonizmem jako tłem działalności biskupa Lyonu, zaproponował szersze, historyczne, rozumienie reguły wiary, która często jest przyjmowana zbyt jednostronnie, tzn. w jej aspekcie doktrynalnym. Bibliista pochodzący ze szczecińskiego środowiska akademickiego zapowiedział publikację całości wystąpienia w kolejnym Zeszycie Naukowym Stowarzyszenia Biblistów Polskich.

Na zakończenie sympozjum głos zabrał przewodniczący SBP ks. prof. Waldemar Chrostowski. W zwięzłych słowach podsumował całość obrad. Wskazał w nim na stale rosnącą jakość referatów i komunikatów prezentowanych w czasie kolejnych sympozjów. Wyraża się to w coraz większej dyscyplinie czasowej prelegentów i następujących po wystąpieniach pytaniach i dyskusjach. Jako słabość bibliistyki polskiej uznał brak wewnętrznej dyskusji prowadzonej na łamach czasopism. Wobec tego ostatniego faktu znaczenia nabierają spotkania tego typu jak sympozja, kiedy winien być zarezerwowany czas na dyskusję, która z kolei mogłaby się przenieść na łamy wydawanych coraz liczniej periodyków. Swoje wystąpienie przewodniczący zakończył podziękowaniami skierowanymi do organizatorów: arcybiskupa warmińskiego Wojciecha Ziemby, rektora seminarium, i ks. dr. Piotra Dernowskiego (SP 199), który był odpowiedzialny za całość przygotowań. Miejscem kolejnego sympozjum będą Katowice, a gospodarzem Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego.

Ubiegłoroczne 47. Sympozjum Biblistów Polskich ukazało bogactwo polskiej bibliistyki wyrażające się różnorodnością tematyczną i metodologiczną prowadzonych prac badawczych. Referaty i toczące się po nich dyskusje nad etycznym przesłaniem Biblii pokazują, że polscy bibliści są zainteresowani tym, co dzieje się w bibliстыce katolickiej, a także uczestniczą w życiu współczesnego Kościoła. Świadectwem tego ostatniego jest wkład w obchody roku św. Pawła i nawiązujący do obchodów roku kapłaństwa referat ks. dr. hab. Dariusza Dziadosza. Polska bibliстыka jest także bogata, gdy spojrzeć na mapę. W czasie sympozjum głos referaty wygłosili i głos w dyskusji zabierali przedstawiciele różnych środowisk akademickich: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Ta różnorodności stwarza zaplecze do rozwoju specjalizacji środowisk i wzrostu kompetencji poszczególnych biblistów w studium księgi nad księgami, jaką jest Biblia.